

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2021.66.39>
УДК 343.13

Оксана Юрїївна Хабло
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального процесу

ORCID 0000-0003-3923-275X
E-mail: hokana@ukr.net

Національна академія внутрішніх справ

ПІДСТАВИ ТА СТРОКИ ПОВІДОМЛЕННЯ ОСОБИ ПРО ПІДОЗРУ У ВЧИНЕННІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Стаття присвячена характеристиці фактичних підстав повідомлення особи про підозру у вчиненні кримінального правопорушення. Визначено систему процесуальних дій та рішень, з яких складається процесуальний акт повідомлення про підозру. Аналізується практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) щодо визначення стандарту обґрунтованості підозри. З'ясовується етап досудового розслідування, на якому здійснюється повідомлення про підозру.

Ключові слова: повідомлення про підозру, достатність доказів, обґрунтована підозра, рішення щодо повідомлення про підозру, строки повідомлення про підозру, права підозрюваного.

Постановка проблеми. Повідомлення про підозру є одним із вирішальних етапів стадії досудового розслідування. Це обумовлено тим, що після повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення розпочинається притягнення її до кримінальної відповідальності. Окрім цього, повідомлення про підозру персоніфікує кримінальне провадження, адже є першим офіційно сформульованим обґрунтованим припущенням про причетність конкретної особи до вчинення кримінального правопорушення.

У зв'язку із вказаним вище особливої актуальності набуває правильне визначення достатності підстав повідомлення особі про підозру та моменту його здійснення. Адже безпідставне чи помилкове повідомлення про підозру зумовить притягнення до кримінальної відповідальності особи, яка не причетна до його вчинення. В той час як особа, які дійсно вчинила це кримінальне правопорушення, може уникнути кримінальної відповідальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання повідомлення про підозру цікавило багатьох вітчизняний науковців. Цій проблемі присвятили свої праці Ю. П. Аленін, І. В. Гловюк, Н. В. Глинська, О. В. Капліна, Л. М. Лобойко, В. В. Михайленко, В. Т. Нор, В. М. Тертишник, О. Г. Шило, М. І. Шевчук. Ці вчені звертали увагу на сутність та значення підозри у кримінальному провадженні, досліджували процесуальну форму повідомлення про підозру чи аналізували її як підставу обрання запобіжного заходу.

Мета дослідження. Метою статті є характеристика підстав повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення та з'ясування етапу досудового розслідування, на якому доцільно здійснювати повідомлення про підозру.

Викладення основного матеріалу. Відповідно до положень ч. 1 ст. 276 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) повідомлення про підозру обов'язково здійснюється у таких випадках: затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення; обрання до особи одного з передбачених КПК України запобіжних заходів; наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення [1].

За своєю сутністю повідомлення про підозру є складним процесуальним актом, який складається із комплексу процесуальних дій та рішень слідчого, дізнавача чи прокурора під час досудового розслідування. Аналіз процесуальної форми повідомлення про підозру дозволяє стверджувати, що повідомлення особі про підозру складається із системи таких процесуальних дій та рішень:

1) прийняття рішення щодо необхідності повідомлення про підозру конкретній особі та юридичне оформлення цього рішення (складання письмового повідомлення про підозру, його підписання та погодження);

2) вручення особі письмового повідомлення про підозру та роз'яснення змісту підозри;

3) повідомлення підозрюваному про його процесуальні права, а за необхідності – детальне роз'яснення цих прав та надання можливостей щодо їх реалізації;

4) внесення відповідних відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Вказані етапи повідомлення про підозру, в свою чергу, складаються із ряду процесуальних дій та послідовно змінюють один одного.

Так, після внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань слідчий, дізнавач здійснюють збирання доказів, встановлюють обставини, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, які визначені у ч. 1 ст. 91 КПК України, у тому числі й щодо причетності конкретної особи до вчинення кримінального правопорушення.

В результаті здійснення кримінального процесуального доказування у сторони обвинувачення формується переконання про вчинення кримінального правопорушення конкретною особою. О. В. Капліна зауважує, що у слідчого чи прокурора логічно виникає ймовірне судження про вчинення кримінального правопорушення певною особою. Такі ситуації можуть бути пов'язані із тим, що особа затримана на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення, або у матеріалах кримінального провадження вже містяться докази для її підозри у вчиненні кримінального правопорушення» [2, с. 239].

Тобто, процесуальний акт повідомлення про підозру розпочинається із прийняття слідчим, дізнавачем чи прокурором рішення щодо необхідності повідомлення конкретній особі про те, що вона підозрюється у вчиненні кри-

мінального правопорушення. Це рішення має бути закріплене (формалізоване) у процесуальному документі – повідомлення про підозру.

Враховуючи викладене, можна стверджувати, що фактичною підставою повідомлення особі про підозру є наявність достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення.

При цьому варто зауважити, що ця фактична підстава повідомлення про підозру є загальною для всіх випадків, які визначені у ч. 1 ст. 276 КПК України. Адже, якщо немає достатніх доказів для повідомлення особі про підозру, то немає і підстав для утримання її під вартою. А тому, якщо затриманій особі не вручено повідомлення про підозру протягом двадцяти чотирьох годин з моменту її затримання, то така особа підлягає негайному звільненню.

Хоча в п. 2 ч. 1 ст. 276 КПК України і вказано, що підозру слід повідомити у випадку обрання до особи запобіжного заходу, практично ця норма не реалізовується. Адже наявність обґрунтованої підозри є однією з підстав обрання запобіжного заходу. Тобто, запобіжний захід може застосовуватися лише щодо особи, яка набула процесуального статусу підозрюваного. Особа спочатку має набути статусу підозрюваного і лише тоді щодо неї буде вирішуватися питання про обрання запобіжного заходу. У зв'язку з цим пропонуємо п. 2 ч. 1 ст. 276 КПК України виключити.

Для повідомлення особі про підозру необхідна наявність достатніх доказів про те, що вчинене діяння є кримінальним правопорушенням та про те, що його вчинила саме певна особа. Тобто, для складання повідомлення про підозру необхідна наявність таких двох складових: вчинення кримінального правопорушення певною особою та достатність доказів, які дозволяють про це стверджувати.

Слід відмітити, що науковці пропонують ширше підходити до цього питання. Так, В. М. Тертишник відмічає, що для повідомлення особі про підозру, виходячи з принципу презумпції невинуватості, необхідна наявність такої системи доказів, яка виключала б будь-які сумніви щодо того, що: 1) кримінальне правопорушення справді відбулося; 2) кримінальне правопорушення вчинене підозрюваною особою; 3) діяння підозрюваної особи містить склад конкретного кримінального правопорушення; 4) відсутні обставини, які виключають її відповідальність [3, с. 117].

Таким чином, для формування підозри та її викладення у письмовому документі «Повідомлення про підозру» слідчий, дізнавач чи прокурор мають встановити:

– подію кримінального правопорушення (час, місце, спосіб а також інші суттєві обставини, відомі на момент повідомлення про підозру) та визначити його правову кваліфікацію (стаття, частина статті закону України про кримінальну відповідальність);

– винуватість конкретної особи у вчиненні кримінального правопорушення. Повідомлення про підозру може бути здійснено лише щодо осудних осіб, які досягли віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність;

– відсутність підстав для закриття кримінального провадження.

Таким чином, фактичною підставою повідомлення особі про підозру є встановлення вищевикладених обставини.

Втім, для обґрунтованого повідомлення про підозру важливо, щоб кількість встановлених фактичних даних була достатньою для формулювання такої підозри. Хоча в КПК України і не визначено, яка саме сукупність доказів може бути визнана достатньою для складання повідомлення про підозру, в п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК України йдеться про наявність «достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення» [1].

Разом з цим слід відмітити, що підозра формулюється у свідомості слідчого, дізнавача та / або прокурора на підставі суб'єктивного переконання, виходячи із вставлених фактичних обставин кримінального правопорушення, встановлених шляхом проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій. Для того, щоб це переконання слідчого, дізнавача чи прокурора можна було викласти у письмовому повідомленні про підозру, воно має ґрунтуватися на об'єктивних фактах, які встановлені системою зібраних доказів.

Термін «обґрунтована підозра» хоча і використовується у КПК України (зокрема, у ст. ст. 132, 177, 185), проте цей законодавчий акт не містить його тлумачення. А тому слід звернути увагу на те, що «обґрунтована підозра» є конвенційним стандартом, розробленим прецедентною практикою ЄСПЛ. Зокрема, у рішенні в справі «Нечипорук і Йонкало проти України» від 21.04.2011 вказано, що обґрунтована підозра означає, що існують факти або інформація, які можуть переконати об'єктивного спостерігача в тому, що особа, про яку йдеться, могла вчинити правопорушення (пункт 175) [4]. Обґрунтованість підозри визначається з врахуванням усіх обставин конкретного кримінального провадження. Так, у справі «Мюррей проти Сполученого Королівства» від 28.10.1994 ЄСПЛ врахував наявність багаточисельних жертв проведення терористичної компанії, особливу складність розслідування терористичних злочинів та визнав відсутність порушення вимог Конвенції навіть при «мінімальному критерії обґрунтованості підозри» (пункти 51, 57-59) [5].

Разом з цим, у практиці ЄСПЛ зауважується, що обґрунтована підозра є нижчим стандартом доведення, ніж переконання поза розумним сумнівом, та вимагає меншої ваги доказів, ніж для складання обвинувального акта чи ухвалення обвинувального вироку. Однак таке переконання має бути засновано на об'єктивних фактах [6, с. 9].

Отже, для повідомлення особі про підозру потрібна система допустимих, достовірних, достатніх та належних доказів, які дозволяють стверджувати про наявність в діянні конкретної особи складу кримінального правопорушення. Помилкове повідомлення про підозру спричиняє шкоду як особі, яка зазнала кримінального переслідування, так і правосуддю в цілому.

У зв'язку з цим, під час прийняття рішення про необхідність повідомлення про підозру слід враховувати вимоги презумпції невинуватості, де визначено, що усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на користь такої особи, при тому, що підозра не може ґрунтуватися на доказах, отриманих незаконним шляхом (ст. 17 КПК України).

Варто звернути увагу і на те, що кримінальний процесуальний закон не містить чіткої вимоги щодо того, на якому саме етапі досудового розслідування має здійснюватися повідомлення про підозру, орієнтуючи слідчого, дізнавача чи прокурора на фактичні обставини справи – наявність достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення.

Винятком із цього правила є лише те, що при затриманні особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення письмове повідомлення про підозру цій особі вручається не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту її затримання (ч. 2 ст. 278 КПК України). В інших же випадках момент прийняття рішення щодо повідомлення про підозру визначається слідчим, дізнавачем чи прокурором самостійно.

Втім, законом визначені певні періоди, в межах яких має бути здійснено повідомлення про підозру. До таких вимог слід віднести як положення ч. 1 ст. 28 КПК України, так і вимоги ч. 2 ст. 219 КПК України.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 28 КПК України, під час кримінального провадження кожна процесуальна дія або процесуальне рішення повинні бути виконані або прийняті в розумні строки. За загальним правилом розумний строк починає обраховуватися з моменту, коли особа набуває статусу підозрюваного. Втім, слід відмітити, що прецедентна практика ЄСПЛ виробила більш ширший підхід до визначення часу, з якого починається відлік моменту висування підозри (обвинувачення), – сюди включається затримання, початок розслідування, повідомлення про кримінальне переслідування, й «інші дії, що мають на увазі схожі твердження і істотно впливають на становище підозрюваного» [7].

У ч. 2 ст. 219 КПК України визначено, що строк досудового розслідування з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань до дня повідомлення особі про підозру становить: 1) дванадцять місяців – у кримінальному провадженні щодо нетяжкого злочину; 2) вісімнадцять місяців – у кримінальному провадженні щодо тяжкого або особливо тяжкого злочину. Якщо повідомлення особі про підозру неможливо здійснити у вищевказаний строк, то він може бути продовжений неодноразово слідчим суддею за клопотанням прокурора або слідчого, погодженого з прокурором у таких межах: до шести місяців – при вчиненні нетяжкого злочину; до дванадцяти місяців – при вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину (ч. 1 ст. 294, ч. ч. 2, 4 ст. 219 КПК України) [1].

Разом з цим, якщо строк досудового розслідування, визначений ст. 219 КПК України, закінчився та жодній особі не було повідомлено про підозру, то слідчий, дізнавач, прокурор зобов'язані закрити кримінальне провадження (абз. 2 п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України).

Втім, наявність такого положення в КПК України є досить суперечливою. Адже, як зауважує В. В. Михайленко, абсолютно незахищеними в процесуальному аспекті залишаються права потерпілих та суспільні інтереси, які полягають у необхідності розслідування кримінальних правопорушень і забезпечення безпеки, а кримінально-правовий принцип невід-

воротності кримінальної відповідальності набуває суто декларативного характеру. Закриття кримінального провадження в цьому випадку може свідчити про відсутність ефективного розслідування в процесуальному аспекті права на життя (порушення ст. 2 Конвенції) та заборони катувань (порушення ст. 3 Конвенції), відсутність ефективних засобів національно-правового захисту (порушення ст. 13 Конвенції). Практиці ЄСПЛ відомі такі прецеденти [8, с. 127].

Окрім цього, зустрічається практика повідомлення про підозру на завершальних етапах досудового розслідування безпосередньо перед наданням обвинувального акту стороні захисту. Втім, такий порядок повідомлення про підозру фактично позбавляє особу можливості реалізувати право на захист на досудовому розслідуванні. Адже якщо особа не набуває статусу підозрюваного, то вона не може бути активним учасником кримінального провадження та оскаржувати певні рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування або звертатися з клопотанням про проведення певних слідчих (розшукових) дій.

Висновки. Підставою повідомлення особі про підозру є система належних, допустимих, достовірних та достатніх доказів, які вказують на наявність в діянні конкретної особи складу кримінального правопорушення. У КПК України не визначається етап досудового розслідування, на якому має здійснюватися повідомлення про підозру (якщо особа не була затримана). Слідчий, дізнавач чи прокурор самостійно вирішує це питання на підставі внутрішнього переконання, яке ґрунтується на сукупності зібраних доказів. Втім, затягування із здійсненням цього процесуального акту може спричинити порушення процесуальних прав сторони захисту.

Перелік посилань

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775>. (дата звернення 25.03.2021).
2. Капліна О. В. Підозра у кримінальному провадженні: поняття, ознаки, сутність. *Юридичний часопис національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 238–242.
3. Тertiшник В. М. Кримінальний процес України. Особлива частина: підручник. Академічне вид. Київ, 2014. 420 с.
4. Справа «Нечипорук і Йонкало проти України» (Заява № 42310/04): рішення Європейського суду з прав людини від 21.04.2011. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_683 (дата звернення 25.03.2021).

References

1. Criminal Procedure Code of Ukraine: Law of Ukraine. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775>. (access date 25.03.2021). (in Ukrainian).
2. Kaplina, O. V. (2013) Suspicion in criminal proceedings: concept, signs, essence. *Legal Journal of the National Academy of Internal Affairs*. No. 1, P. 238–242. (in Ukrainian).
3. Tertyshnyk, V. M. (2014). Criminal proceedings of Ukraine. Special part: textbook. Kyiv. 420 p. (in Ukrainian).
4. Case of Nechyporuk and Yonkalo v. Ukraine (Application no. 42310/04): Judgment of the European Court of Human Rights as of 21 April 2011. The Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_683

- gov.ua/laws/show/974_683 (access date 25.03.2021). (in Ukrainian).
5. Case of «Murray v. the United Kingdom» (Application no. 14310/88). Judgment of 28 October 1994. HUDOC. European Court of Human Rights. Retrieved from: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57895%22%5D%7D>. (дата звернення 25.03.2021).
6. Марчук Н. О., Касько В. В., Куйбіда Р. О., Хавронюк М. І. та ін. Настільна книга професійного судді (кримінальне провадження). Київ, 2015. 248 с.
7. Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення: постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17.10.2014 № 11. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0011740-14?lang=en> (дата звернення 25.03.2021).
8. Михайленко В. В. Реалізація засади верховенства права у кримінальному провадженні: монографія. Київ, 2019. 256 с.
5. Case of «Murray v. the United Kingdom» (Application no. 14310/88). Judgment of 28 October 1994. HUDOC. European Court of Human Rights. Retrieved from: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57895%22%5D%7D> (access date 25.03.2021). (in English).
6. Marchuk, N. O., Kasko, V. V., Kuibida, R. O., Havroniuk, M. I. et al. (2015). Handbook of a professional judge (criminal proceedings). Kyiv. 248 p. (in Ukrainian).
7. Resolution of the Plenum of the High Specialized Court of Ukraine for the consideration of civil and criminal cases dated 17.10.2014 No. 11 on some issues of observance of reasonable terms for the consideration of civil, criminal cases and cases of administrative offenses by the courts. Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0011740-14?lang=en> (access date 25.03.2021). (in Ukrainian).
8. Mykhailenko, V. V. (2019) Implementation of the foundations of the rule of law in criminal proceedings: monograph. Kyiv. (in Ukrainian).

ОСНОВАНИЯ И СРОКИ УВЕДОМЛЕНИЯ ЛИЦА О ПОДОЗРЕНИИ В СОВЕРШЕНИИ УГОЛОВНОГО ПРАВОНАРУШЕНИЯ

О. Ю. Хабло

Статья посвящена характеристике оснований и сроков уведомления лица о подозрении в совершении уголовного правонарушения.

Обращается внимание на то, что процессуальный акт сообщения о подозрении состоит из системы таких процессуальных решений и действий: принятие решения и юридическое оформление сообщения о подозрении; вручение письменного уведомления о подозрении; сообщение подозреваемому о его процессуальных правах и их разъяснение в случае необходимости.

Определено, что фактическим основанием уведомления лицу о подозрении является наличие достаточных доказательств для подозрения лица в совершении уголовного правонарушения. Для формирования подозрения и изложения его в письменном уведомлении о подозрении следователь, дознаватель или прокурор должны установить: событие уголовного правонарушения и определить его правовую квалификацию; виновность конкретного лица

в совершении уголовного правонарушения; отсутствие оснований для прекращения уголовного производства.

Для уведомления лица о подозрении нужна система относимых, допустимых, достоверных и достаточных доказательств, указывающих на наличие в деянии конкретного лица состава уголовного правонарушения. Ошибочное уведомление о подозрении наносит вред как лицу, которое подверглось уголовному преследованию, так и правосудию в целом.

Обращается внимание на то, что термин «обоснованное подозрение» – это конвенционный стандарт, разработанный в прецедентной практике Европейского суда по правам человека. Отмечается, что стандарт доказывания обоснованного подозрения ниже убеждения, вне разумного сомнения, и требует меньшего веса доказательств, чем для составления обвинительного акта или вынесения обвинительного приговора.

Указано, что уголовно-процессуальный закон не содержит четкого требования о том, на каком этапе досудебного расследования необходимо уведомить лицо о подозрении, ориентируя следователя, дознавателя или прокурора на фактические обстоятельства дела. Обращается внимание на недопустимость уведомления о подозрении непосредственно перед представлением обвинительного акта стороне защиты.

Ключевые слова: сообщение о подозрении, достаточность доказательств, обоснованное подозрение, решение об уведомлении о подозрении, сроки уведомления о подозрении, права подозреваемого.

GROUND AND TERMS FOR NOTIFICATION OF A PERSON ON SUSPICION OF COMMITTING A CRIMINAL OFFENSE

O. Khablo

The article is devoted to the characteristics of the grounds and terms of notification of a person on suspicion of committing a criminal offense.

Attention is drawn to the fact that the procedural act of reporting a suspicion consists of a system of such procedural decisions and actions: decision-making and legal registration of a report of suspicion; delivery of a written notice of suspicion; informing the suspect about his/her procedural rights and explaining them, if necessary.

It is stated that actual ground for informing a person of a suspicion is availability of sufficient evidence for suspecting a person of a criminal violation. To create a suspicion and present it in a written form an investigator or a prosecutor has to state: an event of a criminal violation and define its legal characterization; a definite person's guilt of commitment of a criminal violation; lack of grounds to close the criminal investigation.

To inform a person of a suspicion it is necessary to have a system of actual, acceptable, reliable and sufficient proof that indicates the presence of corpus delicti in a definite person's actions. Erroneous informing of a suspicion causes damage to the person who was a subject to criminal investigation as well as justice in general.

Attention is drawn to the fact that the term "reasonable suspicion" is a conventional standard made up by case-law dealing of European court of human

rights. It is stated that reasonable suspicion is a lower standard of proof than conviction beyond reasonable doubt and requires a smaller weight of evidence than drawing up a bill of indictment or approval of guilty verdict.

It is stated that law of criminal procedure does not contain a definite requirement concerning a stage of pre-trial investigation at which the person has to be informed about the suspicion to help the instigator or the prosecutor concentrate on facts of the case. Attention is drawn to inadmissibility of informing a person of the suspicion directly before issuing an accusation to the defense.

Key words: informing of a suspicion, sufficiency of proof, reasonable suspicion, decision about informing of a suspicion, terms of informing of a suspicion, rights of a suspect.

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2021.66.40>

УДК 343.98

Артем Володимирович Коваленко
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін

E-mail: new4or@gmail.com

*Луганський державний університет внутрішніх справ
ім. Е. О. Дідоренка*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВОЇ 3D МОДЕЛІ ЯК ЗАСОБУ ПІЗНАННЯ ТА ВІДОБРАЖЕННЯ ОЗНАК КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВOPOPУШЕННЯ

В пропонуваній статті сформовано концептуальні засади використання цифрової 3D моделі як засобу пізнання та відображення ознак кримінального правопорушення у кримінальному провадженні. Визначено сутність 3D моделі та процесуальний статус інформації, яку вона містить. Охарактеризовано основні способи виготовлення 3D моделей під час розслідування кримінальних правопорушень. Описано сутність та основні напрямки використання 3D реконструкції (моделювання) та 3D сканування під час проведення слідчих (розшукових) дій та в судово-експертній практиці.

Ключові слова: *пізнання, ознаки кримінального правопорушення, криміналістично значуща інформація, 3D модель, 3D моделювання, 3D сканування.*

Постановка проблеми. З моменту свого зародження криміналістична наука розробляє рекомендації щодо використання в діяльності із розкриття, розслідування та запобігання кримінальним правопорушенням засобів наочної фіксації ознак криміналістично значущих об'єктів. Зокрема, в правоохоронній практиці активно використовуються фото- та відеозйомка, замальовування, виготовлення схем та інші засоби та прийоми наочної